

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्र्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(रुपाल इंग्रिल माफ)

फिरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधाग' इति कौटिल्यः अर्थमूली धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख १९ ऑगस्ट १९४२

अंक ३३

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत भांडवल ... .. रु. २,००,००,०००

वसूल झालेले भांडवल ... .. रु. १,००,००,०००

रिझर्व फंड ... .. रु. १,१६,००,०००

मुख्य कार्यालय : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा : बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळबादेवी आणि मलबार द्वि.

इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र. मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस ब्रिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लॉइड स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बजार), कलकत्ता (चौंगी स्केअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंजवे), नागपूर (इतवारी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्स्टर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर पुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :

दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरील व्याज सात योजनेने दिले जाते. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजांने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विलस व सेटलमेंट्सप्रमाणे बँक एक्सचेंज्युटर व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व सन्धेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट—टी. आर. लालबाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : दलाळ स्ट्रीट, फोर्ड, मुंबई.

अधिकृत भांडवल ... .. रु. १,००,००,०००

विक्रीस काढलेले भांडवल ... .. रु. १,००,००,०००

सपलेले भांडवल ... .. रु. ४,४५,९५०

वसूल झालेले भांडवल : रु. २,२२,७९५

एकूण सेल्लेले भांडवल : रु. २७,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. डॉ. कृ. साठे

श्री. न. ग. पवार

श्री. इयं. वि. रानडे

श्री. वा. पुं. घवें

श्री. मा. रा. जोशी

श्री. श्री. गो. मराठे

श्री. ए. चि. सोहोनी

मि. फ. दो. पवमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोले यांची सरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४१ अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेंकडा ४ टक्के करमाफ दिव्हिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले

मॅनेजर.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन

स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बंबाचे

माडीवर

बुधवार

चौक,

पुणे

विविध माहिती

तंबाखूची लागवड

तंबाखूचे लागवडीचे बाबतीत हिंदुस्थान अग्रेसर आहे. १५ लक्ष एकर जमीन ह्या देशात तंबाखूसाठी आहे.

आगी विझविण्यांत तज्ज्ञ

इंग्लंडमधील फायर ब्रिगेडचे ५९ तज्ज्ञ अधिकारी मुंबईत दाखल झाले. त्यांचे ग्रीन्स रेस्टॉरंटमध्ये हिंदुस्थान व मुंबई सरकारतर्फे स्वागत करण्यांत आले. बाँबमुळे लागणाऱ्या आगी विझविण्याचा अनुभव असलेले अधिकारी हिंदुस्थानांत पाठविण्यासंबंधी हिंदुस्थान सरकारने ब्रिटिश सरकारास विनंती केली होती, तिला अनुसरून निवड केलेल्या ३०० अधिकाऱ्यांपैकी ५९ अधिकाऱ्यांची पहिली तुकडी येथे आली आहे.

मधमाशा

मधमाशा मध गोळा करण्याकरिता कधी कधी वहा मैलहि दूर जातात, परंतु साधारणपणे दोन मैलांपलीकडे त्या जात नाहीत.

ट्रेझरी बिलांवरील व्याजाचा सरासरी दर

ट्रेझरी बिलांवर १९४२ च्या पहिल्या सहामाहीत सरासरीने द. सा. द. शे. १ रु. ० आ. ९ पै. इतका व्याजाचा दर पडला. १९४१ च्या पहिल्या सहामाहीतील सरासरी दर १२ आ. २ पै इतका होता.

जुन्या शर्टच्या चिंध्यांच्या मोढा

वापरून टाकलेल्या शर्टसची फ्रान्समधून इंग्लंडमध्ये होणारी आयात आता बंद पडली आहे. त्या कारणाने बँक ऑफ इंग्लंडला एक पेच निर्माण झाला आहे. जुन्या शर्टच्या चिंध्यापासून होणारा कागद बँकेच्या नोटांस फार सोईचा असतो. ब्रिटिश लोक पांढरे शर्ट कमी प्रमाणात वापरतात, त्यामुळे फ्रान्समधून जुने पांढरे शर्ट आयात करावे लागत.

रेल्वेचे साक्षिध

इंग्लंडमधील कोणतेही गांव आगगाडीच्या रस्त्यांपासून १८ मैलांपेक्षा दूर नाही.

ट्रेझरी बिलांवर ७ आ. ११ पै व्याजाचा दर

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारची ६ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली. त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. शे. ७ आ. ११ पै इतका पडला. ५ कोटींच्या ट्रेझरी बिलांकरिता ११ कोटी, १२३ लक्ष रुपयांच्या ट्रेझरी बिलांच्या मागणीचे अर्ज आले होते.

किनाऱ्यावरील बऱ्यातूक

हिंदुस्थानाच्या पश्चिम किनाऱ्यावर कराची आणि कोचीन ह्यांचे दरम्यान मचव्यांतून मालवहातूक कशी वाढविता येईल ह्यासंबंधी चौकशी करण्याकरिता हिंदुस्थान सरकारने डॉ. सोर्ले, आय. सी. एस. व रा. व. माणेकलाल लल्लुभाई ह्यांची नेमणूक केली आहे. त्यांस कोणास काही सूचना करावयाच्या असल्यास त्या १ सप्टेंबर पूर्वी कराव्यात.

ब्रह्मदेशाचे गव्हर्नर

ब्रह्मदेशाचे गव्हर्नर, सर रेजिनॉल्ड डॉर्मन-स्मिथ हे आपल्या कामावर रुजू होण्यासाठी इंग्लंडहून निघाले आहेत.

थिपट्टरांत सरकारी कचेऱ्या

अमेरिकेची राजधानी, वॉशिंग्टन, येथे आता युद्धपरिस्थितीमुळे काम इतके वाढले आहे की, कचेऱ्यांना नीट जागा मिळणे अशक्य झाले आहे. काही सरकारी कचेऱ्या जुन्या थिपट्टरांत भरून लागल्या आहेत.

मुंबईत तांदुळाचा पुरवठा

मुंबई शहरांत तांदुळाचा पुरवठा पुरेसा आहे व तेथे मद्रास सरकारकडून दरमहा ६ हजार टन तांदुळ आयात होत आहे, असे मुंबईच्या गव्हर्नरांचे सहाय्यार, मि. नाइट, ह्यांनी सांगितले.

सिलोनमधील घड्याळांचे काटे पुढे करणार

आठ महिन्यांपूर्वी सिलोनमधील घड्याळे अर्धा तास पुढे लावण्यांत आली, म्हणजे आज तेथील घड्याळे इंडियन स्टँडर्ड टाइमच्या पुढे अर्धा तास आहेत. हिंदुस्थानातील घड्याळे एक तास पुढे करण्यांत येणार आहेत, त्यांच्या बरोबर आपली घड्याळे यावीत ह्यासाठी सिलोनमधील घड्याळांचे काटे आणखी ३० मिनिटे पुढे लावण्यांत यावयाचे आहेत. म्हणजे, हिंदुस्थान व सिलोन ह्या दोन्ही ठिकाणची घड्याळे ग्रीनिच टाइमच्या ६३ तास पुढे होतील.

तांबे व पोलाद

अमेरिकन सरकारने आपल्या सर्व विद्युत् योजना स्थगित केल्या आहेत. तांबे व पोलाद ह्यांचा युद्धविषयक उपयोग ज्यास्त तातडीचा आहे.

बी. बी. सी. ला सरकारी ग्रँट

मार्च, १९४३ अखेर संपणाऱ्या वर्षाकरिता ब्रिटिश ब्रॉड-कास्टिंग कॉर्पोरेशनला ब्रिटिश सरकारने १ कोटी रुपयांची ग्रँट मंजूर केली आहे. गेल्या वर्षीपेक्षा चालू वर्षी ग्रँट ३१ लक्ष पौढांनी अधिक आहे.

जगातील सर्वांत उंच इमारत

न्यूयॉर्क येथील एंपायर स्टेट बिल्डिंग ही सर्व जगातील इमारतीत अत्युच्च आहे, असे समजण्यांत येते. तिची उंची १,२४८ फूट आहे. मॉस्को येथील पॅलेस ऑफ सोव्हिएट्सची उंची १,३६५ फूट आहे, परंतु त्यांत लेनिनच्या पुतळ्याची उंची (३२८ फूट) घरलेली आहे.

इंपीरिअल बँकेचा ब्रह्मदेशातील व्यवहार

ब्रह्मदेश शत्रूचे हाती पडल्यामुळे इंपीरिअल बँकेला आपल्या त्या देशातील कचेऱ्यांचे स्थलांतर करावे लागले. त्या कचेऱ्यांची ब्रह्मदेशातील जी येणी बसूळ होण्याजोगी नाहीत त्यांची तरतूद बँकेने हिशेबात केली असून बँकेची स्टेशनरी, फर्निचर इत्यादींची किंमत आगाऊ बाजूस काढलेल्या रिझर्व्हमधून लिहून टाकण्यांत आली आहे.

म्हैसूर सरकारचे १९४२-४३ चे बजेट

अपेक्षित उत्पन्न	४ कोटी ७४३ लक्ष रु.
अपेक्षित खर्च	४ कोटी ७३ लक्ष रु.
वाढावा	१३ लक्ष रु.

हिंदी गिरण्यांत देशी कपाशीच्या उठावांत वाढ

	गासढ्या
जून, १९४२	३,३८,२३३
जून, १९४१	२,९१,६५२
सप्टेंबर १९४१ ते जून १९४२	३३,२५,४४९
सप्टेंबर १९४० ते जून १९४१	२९,६१,६९२

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २६०	पोस्ट व तार खाते—
२ रिझर्व्ह बँकेचा क्फायत- शीर कारभार ... २६१	वार्षी सॅ.को.बँक लि.—
३ कपाशीच्या विक्रीचा नवा करार ... २६२	इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ बँकर्स
४ स्फुट विचार ... २६३	५ गव्हर्नमेंट टेलिफोन्स बोर्ड २६४
शेड्यूल्ड बँकेच्या पात्र- तेची कसोटी—हिंदी	६ वेळगाव बँक लि. ... २६४
	७ सयाद्री विमा कं. लि. २६५

अर्थ

बुधवार, ता. १९ ऑगस्ट, १९४२

रिझर्व्ह बँकेचा क्फायतशीर कारभार

सुमारे ३३ कोटि रुपये निवळ नफा

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाचा ३० जून, १९४२ अखेरचा वार्षिक अहवाल नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे, त्यावरून अहवालाचे वर्षी बँकेस ३,४१,५३,६८१ रुपये नफा झाला असल्याचे दिसून येते. त्या पूर्वीच्या नफ्याचा आकडा २,७९,२६,४४७ रुपये इतका होता. बँकेच्या नफा तोटा पत्रकावरून तिच्या व्यवहाराची थोडक्यांत कल्पना येईल.

जमा	रु.	आ.	ये
व्याज, डिस्काँट, एक्सचेंज, कमिशन इ.	४,५६,४४,५११	१	०
सर्व	४,५६,४४,५११	१	०
नोकरांचा पगार	३९,०८,२६६	२	५
हायरेक्टर व लोकलबोर्डाचे सभासद झांची फी व भत्ता	८५,८३३	८	०
ऑडिटोरांची फी	१२,०००	०	०
कर, वट्टी, विमा, दिवाबत्ती	४,५६,४६१	१२	७
बकिलांची फी, इ.	१,४६७	०	३
टपाल व तारखर्च	१,१५,५८१	०	११
पैशाची घर्गावर्गी	१९,५०,५१६	१०	१
स्टेशनरी इ.	१,५५,९९७	१५	३
बँक, नोटा, इ. ची उपाई	८,८८,२१५	१२	५
मालमतेचा भसारा व इस्तती	४,२५,३७८	१	२
एजन्सी सर्व	२९,६७,१३४	१	११
नोकरवर्गाचे फंडांस बँकेचा वाटा	७५,३००	०	०
इतर किरकोळ सर्व	४,४८,६७७	१२	०
निवळ नफा	३,४१,५३,६८१	२	०
	४,५६,४४,५११	१	१

रिझर्व्ह बँकेस एवढा मोठा नफा झाला, तरी भागीदारांस ३३% डिव्हिडंडच केवळ मिळणार आहे. बँकेच्या नफ्याची वाटणी कशी करावयाची, हे बँकेच्या कायद्यातील ४७ व्या कलमांत

सांगितले आहे. भागीदारांस ३३% क्युमुलेटिव्ह डिव्हिडंड मिळाल्यानंतर काही नफा उरला, तर त्याचा काही अंश डिव्हिडंडकडे व काही अंश मध्यवर्ती सरकारास देण्याकडे सर्व व्यावा, अशी त्यांत योजना आहे. रिझर्व्ह फंडाची रकम मांडवलाचे रकमेपेक्षा कमी असेल, तर किमान ५० लक्ष रुपये त्या फंडांत टाकले पाहिजेत. परंतु बँकेचा रिझर्व्ह फंड मांडवलाचे रकमेइतका म्हणजे ५ कोटि रुपये केव्हाच झालेला आहे. तेव्हा, रिझर्व्ह फंडांत भर पडण्याचा तूर्त प्रश्न उपास्थित होत नाही. गेल्या वर्षीच्या नफ्यातून डिव्हिडंडची तरतूद केल्यानंतर ४ कोटीपेक्षा अधिक रकम उरत नाही (संबंध नफ्याची रकमच ४ कोटि रुपये भरत नाही) म्हणून त्याची भागीदारांत कशी वाटणी व्हावी, हा प्रश्नच उपास्थित होत नाही. भागीदारांस अधिक डिव्हिडंड न मिळता सर्वच्या सर्व शिलकी नफा हिंडुस्थान सरकारास मिळेल. ४ कोटी रकमेवरील पहिल्या १३ कोटीचा ३/४ वा हिस्सा डिव्हिडंडसाठी खर्च करावा व नंतरच्या १३ कोटीचा ३/४ वा हिस्सा डिव्हिडंडसाठी मिळावा त्यावरील १३ कोटीचा पुनः ३/४ वा हिस्सा मिळावा अशी डिव्हिडंड वाटणीची योजना आहे तिचा फायदा भागीदारांस अद्याप मिळालेला नाही. ५ कोटि रुपयांच्या मांडवलावर ३३% डिव्हिडंड वाटण्यास १७३ लक्ष रुपये लागतात. रिझर्व्ह फंडांत रकम टाकण्याचे आतां बंधन नाही. जेव्हा बँकेस ४ कोटि, १७३ लक्षांपेक्षा अधिक निवळ नफा उरेल, तेव्हा फक्त डिव्हिडंडचा दर ३३% चे वर जाण्याचा संभव उपास्थित होईल.

खालील तक्त्यांत, रिझर्व्ह बँकेस तिच्या स्थापनेपासून आतां पर्यंत सालोसाल किती नफा मिळाला व त्याचा विनियोग कसा करण्यांत आला, ह्यासंबंधी आकडे दिले आहेत :—

(आकडे लक्ष रुपयांचे आहेत)

वर्षअखेर	निवळ नफा	डिव्हिडंड	हिंडुस्थान सरकारचा वाटा
१-१-३५ ते	५६	१३	४३
३१-१२-३५			
३१-१२-३६	५३	१८	३५
३१-१२-३७	२८	१८	१०
३१-१२-३८	३८	१८	२०
३१-१२-३९	२३	१८	५
३०-६-४०	२९	९	२०
३०-६-४१	२७९	१८	२६२
३०-६-४२	३४१	१८	३२४

नोटा काढण्याचा व चलनाची व्यवस्था करण्याचा अधिकार हिंडुस्थान सरकारने रिझर्व्ह बँकेस दिला आहे. नोटा काढण्यामुळे होणारा फायदा रिझर्व्ह बँकेचा नफा वाढविण्यास कारणीभूत होत आहे. चलनाचा विस्तार ज्या मानाने वाढेल, त्या मानाने बँकेचा नफा वाढत जाईल. नोटा काढतांना त्यांच्या किंमतीइतके सोने अथवा तत्सम अन्य तारण ठेवावयाचे असते, तर नोटा काढणाऱ्या संस्थेस नफा उरू शकला नसता. बँकेच्या इश्यू खात्यांत रुपये (रुपयाच्या नोटा सुद्धा) सोन्याची नाणी व सोने, हिंडुस्थान सरकारचे रोखे व ट्रेझरी बिले आणि ब्रिटिश सरकारचे रोखे ह्या स्वरूपांत काही ठराविक तारण ठेवावे लागते. बँकेच्या इश्यू खात्याच्या ताळेबंदाची बेरीज जून १९४२ अखेर ४६१३ कोटि रुपये झाली आहे. त्यापूर्वीच्या वर्षअखेर ती

१९१३ कोटि रुपये होती. चलनी नोटांचा विस्तार हे ह्या वाढीचे कारण आहे. व्यवहारांतील सेकट्या नोटांचा आकडा एका वर्षात २६० कोटि रुपयांचा ४४७ कोटि रुपयांवर गेला आहे, परंतु त्याच्या तारणांत असलेल्या सोने व सोन्याची नाणी ह्यांचा आकडा ४४३ कोटि रुपये कायम आहे. स्टर्लिंग रोखे ११९ कोटि रुपयांचे २६७ कोटि रुपये झाले. रुपये (रुपयाच्या नोटा घरून) ३६३ कोटीचे २८ कोटि रुपयांवर आले. हिंदुस्थान सरकारच्या रोख्यांचा आकडा ९१३ कोटि रुपयांचा १२२३ कोटि रुपये झाला. हिंदुस्थान सरकारने चलनाचे किफायतशीर काम रिझर्व्ह बँकेस देऊन, तिच्या रिझर्व्ह फंडाची व किमान डिविडंडची तरतूद झाल्यावर स्वतःस नफ्याचा मोठा हिस्सा मिळण्याची व्यवस्था केली आहे.

कपाशीच्या विक्रीचा नवा करार

“भडोच” कपाशीची जागा “जरिला” ने घेतली

हिंदी कपाशीच्या पिकास ‘जागतिक’ किंमत निर्माण झालेली असून मुंबई येथे कपाशीचा मोठा व्यापार चालतो. कपाशीच्या खरेदी-विक्रीतील पुढारीपणाचा मान न्यूयॉर्कच्या बाजारास प्राप्त झालेला आहे, व तेथील बाजारभावाचा मुंबई येथील बाजारभावावर तात्काळ परिणाम होतो. कपास निर्गत करणारे प्रमुख मंदर, पश्चिम हिंदुस्थानचे औद्योगिक केंद्र व कापडाच्या गिरण्यांचे आगर ह्या दृष्टीने मुंबई हे कपास बाजाराचे केंद्र बनले आहे. हिंदी उत्पादनापैकी तिसरा हिस्सा कपास मुंबई येथे येते. हिंदुस्थानातील बंगाल, भडोच, उमरा, इत्यादि अनेक प्रकारच्या कपाशीचा मुंबई बाजारांत व्यवहार चालत असला तरी भडोच कापूस हा प्रातिनिधिक समजला जात असे व त्याच्या किंमतीच्या मानाने इतर कपाशीच्या किंमती उरत असत. ज्या वेळी भडोच कपाशीस हा मान देण्यांत आला, तेव्हा खरोखरच तिला प्रातिनिधिक स्वरूप होतं. हिंदी कपाशीच्या वार्षिक उत्पादनाचा आकडा आता ४० लाखांचा ६० लक्ष गासड्या इतका झाला असून सुधारलेल्या कपाशीची म्हणजे ३/४ इंच अथवा त्यापेक्षा जास्त लांब धाग्याच्या कपाशीची लागवड वाढत आहे. हिंदी गिरण्यांतील कपाशीचा वार्षिक उठावहि २० लाखांवरून ४० लाख गासड्यांपर्यंत वाढला आहे. अशा परिस्थितीत, प्रातिनिधिक कपाशीची नवीन निवड सध्याच्या कपास बाजारांतील परिस्थिती लक्षात घेऊन करणे आवश्यक झाले. ईस्ट इंडिया कॉटन असोसिएशनच्या देखरेखीखाली मुंबईच्या कपास बाजाराचे काम चालते. त्या असोसिएशनचे अध्यक्ष, सर पुरुषोत्तमदास ठाकूरदास ह्यांनी १५ जुलै, १९४२ रोजी सकाळी ११-१५ वाजता नव्या प्रातिनिधिक कपाशीच्या आधारावरील कपाशीचा पहिला हेजिंगचा वायदा केला. खरेदी-विक्रीपासून भावी नुकसान टाळण्यासाठी मुदतीच्या कराराने खरेदी-बरोबर विक्री व विक्री-बरोबर खरेदी करणे, हास हेजिंग असे म्हणतात. ह्या नवीन प्रातिनिधिक कपाशीच्या करारासंबंधी माहिती श्री. आर. जी. सरय्या, ओ. बी. ई. ह्यांनी इंडियन टेक्स्टाइल जर्नलच्या ताज्या अंकांत दिली आहे.

“ इंडियन कॉटन कॉन्ट्रॅक्ट ”

हिंदी कपाशीच्या खरेदीविक्रीचे करार घापुढे ३/४ धाग्याच्या

फाइन एम. जी. खानदेश जिल्हात लागवड होत असलेल्या जरिला कपाशीचे आधारावर केले जातील. जेव्हा भडोच कपास ही करारास प्रमाणभूत धरण्यांत आली तेव्हा तिचा धागा जवळ जवळ ३ लांबीचा असे. परंतु, हळुहळू ती लांबी कमी कमी होत जाऊन कपाशीचा दर्जा उतरू लागला. सहा जिकच, ह्या कपाशीस भाव कमी येऊ लागला व हिंदी कपाशीचा भाव त्यामुळे खाली जाऊ लागला. नव्या योजनेत किमान ३/४ लांबीचा धागा आवश्यक केला असल्याकारणाने जरिला कपाशीचा दर्जा उतरणार नाही, अशी अपेक्षा आहे. भडोच, पंजाब, अमेरिकन, थोला, कुमठा, बेस्टन, विजापूर, बागलकोट, मिरज इत्यादि जातींची कपासहि मुंबई कपास बाजारांत हेजिंगच्या व्यवहाराकरिता स्वीकारली जाईल, परंतु त्यांचा दर्जा जरिलापेक्षा कमी असल्यामुळे त्याची व्यवहारांत त्यामानाने जमवाजमव करून घेतली जाईल. चालू मोसमांतील कपाशीचीच फक्त विक्री करता येईल. सध्याच्या कराराचा प्रतिबंध करता येईल अशी व्यवस्था नव्या हेज करारांत करण्यांत आली आहे. वहा. तुर्कीच्या सध्याच्या विशिष्ट अडचणीच्या परिस्थितीत, विक्रेत्यास मुंबई येथे कपास वेळेवर दाखल करणे अशक्य होण्याचा संभव आहे व त्याने आपल्या कराराची मुदत लांबविली, तर त्याचे नुकसान होण्याचा संभव आहे. डिलिव्हरी देतां आली नाही, तर पडणारा दंड (संडीस २५ रुपये) अशा परिस्थितीत कमी (संडीस ७ रु. ८ आ.) करण्यांत आला आहे व खरेदीदारास इतर ठिकाणी डिलिव्हरी मागण्याचा अधिकार देण्यांत आला आहे. तेथेहि विक्रेता आपला करार पाळू शकला नाही, तर दंड मूळ दरानेच पडे. युद्धपरिस्थितीमुळे निर्माण होणाऱ्या आणीबाणीचे प्रसंगी करार पाळणे अशक्यप्राय झाले तर असोसिएशनच्या बोर्डास वायदाच्या कराराच्या किंमती उरवून टाकण्याचा अधिकार दिलेला आहे. नव्या हेज कराराची रूपरेषा थोडक्यांत वर दिली आहे. ह्या करारांतील अटी प्रत्यक्ष व्यवहारांत किती सोईच्या ठरतात, हे अनुभवानंतरच समजून यावयाचे आहे. बोर्डास मिळालेल्या मोठ्या अधिकाराचा उपयोग कसा केला जातो, हेहि अजून कळून आलेले नाही. आखूड धाग्याच्या कपाशीस नव्या करारांत स्थान नाही. ही कपास मुख्यतः बाहेर निर्गत होई. परराष्ट्रीय व्यापार थांबल्याकारणाने आखूड धाग्याची कपास पेरणाऱ्या शेतकऱ्यांस नुकसानी आलेली आहे. ह्या दोन्ही कारणांमुळे लांब धाग्याच्या कपाशीचे लागवडीस उत्तेजन मिळेल, अशी अपेक्षा आहे. आखूड धाग्याची कपास मुंबईच्या गिरण्यांत फारच थोडी स्वपते; तेव्हा रेल्वे वहातुकीत अडचण असतांना ती कपास मुंबईस मोठ्या प्रमाणावर येणेहि अशक्य आहे. तेव्हा, तूर्त तरी आखूड धाग्याच्या कपाशीस मुंबई बाजारांत स्थान नाही. नवीन करारांतील योजना सध्याच्या युद्धपरिस्थितीस अनुसरूनच आखलेली आहे व युद्ध संपताच त्या योजनेत फेरबदल व सुधारणा घडवून आणणे प्राप्त होईल हे उघड आहे. श्री. सरय्या ह्यांनी आपल्या लेखाचे शेवटी नवीन “ इंडियन कॉटन कॉन्ट्रॅक्ट ” मधील प्रमुख बाबींची यादी दिली असून तिची “ भडोच कॉन्ट्रॅक्ट ”शी तुलना करून त्यांतील फरक स्पष्ट करून दाखविला आहे.

स्फुट विचार

शेड्यूल्ड बँकेच्या पात्रतेची कसोटी

रिझर्व्ह बँकेच्या कायद्याच्या ४६ व्या कलमांत कोणत्याहि बँकेस शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीत दाखल करण्यापूर्वी तिने कोणत्या अटी पार पाडल्या आहेत, हे सांगितले आहे. त्यातील प्रमुख बाब म्हणजे त्या बँकेचे भरणा झालेले भांडवल व रिझर्व्ह खांची किंमत किमान पांच लक्ष रुपये भरली पाहिजे, ही होय. शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीत दाखल करून घेण्याचे काम हिंदुस्थान सरकारचे असून, अर्ज करणाऱ्या बँकेचे भांडवल व रिझर्व्ह खांची किंमत पांच लक्ष रुपये आहे किंवा नाही, हे ठरविताना सरकार रिझर्व्ह बँकेचे सहाय घेतं. आवश्यक वाटले तर रिझर्व्ह बँक अर्जदार बँकेचे कागदपत्राहि तपासते. शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीत बँकेचे नांव दाखल झाले म्हणजे ती त्या यादीत कायम राहिल असा मात्र त्याचा अर्थ नाही. पांच लक्ष रुपयांसाठी बँकेचे भांडवल व रिझर्व्ह खांची किंमत गेली, तर तिला यादीतून काढून टाकण्याचा अधिकार सरकारास आहे. सरकारचे सांगण्यावरून रिझर्व्ह बँक अशा बँकेचे हिशेब व कागदपत्र तपासून योग्य तो सल्ला देते. रिझर्व्ह बँकेच्या ४६ व्या कलमातील "किंमत" ह्या शब्दाचा "खरी अथवा देवघेवीतील किंमत" असा अर्थ करून सरकारने गेल्या वर्षी कांहीं शेड्यूल्ड बँकांना नोटिसा देऊन रिझर्व्ह बँकेकडून आपले हिशेब व वहा तपासून घेण्यास सांगितले. रिझर्व्ह बँकेकडून हे काम पुरे होण्यापूर्वीच युद्धपरिस्थिति व बाजार भावांतील चलबिचल ह्यांमुळे बँकांच्या जिंदगीची निश्चित किंमत ठरविण्याचे काम तूर्त पुढे ढकलले लागले. शेड्यूल्ड बँकांच्या ताळेबंदांत योग्य त्या रकमेचे भाग भांडवल व रिझर्व्ह ही दिसत असली, तरी ५ लक्षांहतके तरी भांडवल व रिझर्व्ह ही सुटी नसतील तर त्यांस शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीतून वगळले जाईल, असा ह्याचा मथितार्थ आहे. शेड्यूल्ड बँकांचा कांहीं पैसा ज्यास देवघेवीत किंमत नाही अशा स्वरूपांत अडकला असेल तर तो वजा करूनहि बँकेचे भांडवल व रिझर्व्ह ही सुटी राहिली पाहिजेत. उदाहरणार्थ, एकाया बँकेच्या मालमतेत गुडविल सार्ती कांहीं रकम दाखविली असेल, तर ती हिशेबात घरली जाणार नाही. बँकेच्या घेण्यादेण्याची रिझर्व्ह बँकेने छाननी केल्यानंतर तिला, बाकीची देणी भागविल्यानंतर बँकेजवळ पांच लक्ष रुपयांहतकी तरी जिंदगी भांडवल व रिझर्व्ह ह्यांचे पोटी आहे असे आढळले पाहिजे, असा भांडवल व रिझर्व्ह ह्यांची खरी किंमत पांच लक्ष रुपये तरी असली पाहिजे, ह्या म्हणण्याचा अर्थ आहे. ती रकम पांच लाखांहून खाली जाऊ लागल्यास त्या मानाने भाग भांडवल वाढविणे हा ताबडतोबीचा उपाय आहे. ४६ व्या कलमाचा असा कडक अर्थ केल्या कारणाने शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीत रहाणे कांहीं बँकांना कठीण जाईल, परंतु त्यास उपाय आहे तो त्यांनी सत्वर अवलंबिल्यास त्यांस आपले नांव यादीत राखण्यास अडचण येणार नाही.

हिंदी पोस्ट व तार खाते

हिंदी पोस्ट व तार खात्याचे १९४०-४१ चे पके हिशेब प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यावरून ह्या खात्यास हिशेबाचे वर्षी १३ कोटी रुपये नफा झाल्याचे दिसून येते. एकूण उत्पन्न १३ कोटी, २८ लक्ष रुपये होऊन खर्च १२ कोटी, ३ लक्ष रुपये झाला व

१३ कोटीचा वाढावा उरला. इतके दिवस तार व रेडिओ ह्या दोन बाबीत नुकसानी येई ती पोस्टास भरून काढावी लागे; परंतु १९४०-४१ मध्ये पोस्ट, तार, टेलिफोन व रेडिओ ह्या सर्व बाबींनी नफा दाखविला आहे. कलकत्ता, मद्रास व मुंबई येथील टेलिफोन कंपन्यांचा कारभार पोस्ट व तार खाते गव्हर्नमेंट टेलिफोन्स बोर्डांमार्फत आपल्याकडे घेणार आहे. बंगाल टेलिफोन कॉर्पोरेशनचे सर्व भाग टेलिफोन्स बोर्डांने खरीदले आहेत. बॉम्बे टेलिफोन कंपनीचे ९८७ भाग व मद्रास कंपनीचे ७०% भाग त्यास मिळाले आहेत. १९४२ अखेर ह्या कंपन्यांचा कारभार टेलिफोन बोर्डांमार्फत चालू होईल अशी अपेक्षा आहे. मुंबईच्या कंपनीच्या कांहीं भागीदारांनी हायकोर्टात आपल्या भागास अधिक मोबदला मिळण्याविषयी अर्ज केला आहे, परंतु कंपनी ताब्यांत घेण्यास आवश्यक तेवढ्या भागीदारांनी त्यांस देऊ केलेल्या किंमतीस आपले भाग देऊन टाकले आहेत.

बार्शी सॅ. को. बँक लि.

(वार्षिक सभा: ६-९-४२)

वरील बँकेचे वर्षअखेर ९३९ सभासद आहेत. त्यापैकी ५१ सोसायटीचा व ८८८ व्यक्तिशः सभासद आहेत. भाग भांडवलाची रकम ७३,८३० रुपये आहे. रिझर्व्ह, बिल्डिंग, बँड डेट, डिबिहंड ईकलायझेशन इत्यादि फंडांत मिळून ७०,३८० रुपये आहेत. बँकेकडे ५ लक्ष, ९९ हजारांच्या ठेवी आहेत, म्हणजे अहवालाचे वर्षी ठेवीत ९९ हजारांची वाढ झालेली आहे. बँकेने २ लक्ष, २८ हजार रुपये रोख व बँकांत ठेवले असून तिच्या इन्व्हेस्टमेंट सार्ती १ लक्ष, ४१ हजार रुपये आहेत. ३ लक्ष, ७० हजारांची कर्जे दिलेली आहेत. सालाचे प्रारंभी असलेली ७०,९४० रुपयांची थकबाकी कर्जात १३ हजारांची वाढ होऊनहि ५४,१८६ रुपयांवर आली व सोसायटीच्याकडे थकबाकी नाही ही गोष्ट निःसंशय अभिनंदनीय आहे. बँकेच्या वैराग शाखेचे काम समाधानकारक चालले आहे. बँक 'अ' वर्गात आहे. अहवालाचे वर्षी बँकेस ७,३७८ रुपये निवळ नफा झाला. भागीदारांस ५॥= दराने डिबिहंड मिळेल. बँकेची सुस्थिति व प्रगति ह्यांची उत्कृष्ट कल्पना ताळेबंदावरून येते. श्री. ग. रा. साने वकील हे बँकेचे चेअरमन असून श्री. र. प. पटवर्धन, सी. ए. आय. आय. बी. हे मॅनेजर आहेत.

इन्डियन इन्स्टिट्यूट ऑफ बँकर्स

वरील संस्थेच्या पटावर ४,३४४ सभासद आहेत. तिच्या 'असोसिएट'च्या परीक्षेस १९४१ साली एकूण १७३४ उमेदवार बसले, त्यांची परीक्षा १०५ केंद्रांत घेण्यात आली. १९२९ साली ह्या परीक्षेस प्रारंभ झाला, त्यावेळी फक्त ८९ उमेदवार व १९ केंद्रे होती. इन्स्टिट्यूटतर्फे एक त्रैमासिक प्रसिद्ध करण्यात येते, त्यांत हिंदी बँकिंगविषयक ताजे आकडे व लेख प्रसिद्ध होतात. कलकत्ता, मद्रास, अहमदाबाद, कराची, लाहोर, पुणे व दिल्ली येथे इन्स्टिट्यूटच्या शाखा व उपशाखा आहेत. प्रो. फाळे हे पुणे उपशाखेचे अध्यक्ष आहेत. १९४१ साली इन्स्टिट्यूटचे उत्पन्न ४५ हजार रुपये झाले व त्यापेक्षा खर्च २,८९४ रुपये अधिक झाला.

गव्हर्मेण्ट टेलिफोन्स बोर्ड

कंपनी कायद्याच्या १५३ व्या कलमाची अंमलबजावणी.

गव्हर्मेण्ट टेलिफोन्स बोर्ड लि. ने १ मार्च, १९४१ च्या तारखेचे एक सक्च्युलर ता. १६ एप्रिल, १९४१ रोजी बॉम्बे टेलिफोन कं. लि. च्या सर्व भागीदारांस रजिस्टर करून पोस्टाने पाठविले होते. त्यात एकूण भागांच्या किंमतीच्या तीनचतुर्थांशापेक्षा कमी नाही, इतक्या रकमेचे भाग धारण करणाऱ्या भागीदारांची संमति मिळाल्यास बॉम्बे टेलिफोन कंपनीचे सर्व भाग-भांडवल प्रत्येक भागास ८९ रुपये १५ आणे देऊन विकत घेण्याचा आपला मानस गव्हर्मेण्ट टेलिफोन्स बोर्डाने कळविला होता. सक्च्युलर पाठविल्यानंतर चार महिन्यांचे आंत म्हणजे ५ ऑगस्ट, १९४१ पूर्वी तीनचतुर्थांश भाग धारण करणाऱ्यांनी ह्या योजनेस संमति दर्शविली. जे भागीदार ह्या योजनेस तयार नव्हते, त्यांस वर सांगितलेली चार महिन्यांची मुदत संपल्यानंतर दोन महिन्यांचे आंत नोटीस देऊन कळविण्यांत आले की, त्यांचे भाग सक्तीने घेण्यांत येतील. नोटीशीनंतर एक महिन्यांचे आंत अर्ज करून ह्या भागीदारांनी कोर्टाकडून सक्तीची वर्गावर्गी थांबविली नाही, तर गव्हर्मेण्ट टेलिफोन बोर्डास त्यांचे भाग जाहीर केलेल्या अटीवर म्हणजे प्रत्येक भागास ८९ रुपये १५ आणे देऊन, सक्तीने वर्ग करून मिळविता येतात असा कायदा आहे. एकाद्या भागीदाराने कोर्टाकडे आपला भाग वर्ग होऊ नये असा अर्ज केला व तो कोर्टाने फेटाळला, तर नोटीशीच्या तारखेपासून एक महिन्यानंतर व अर्जाचे काम संपले नसेल तर ते संपल्यावर, बॉम्बे टेलिफोन कंपनीकडे गव्हर्मेण्ट टेलिफोन बोर्ड नोटीशीची एक प्रत पाठवून भागाची ठरलेली किंमत भरिल व त्या कंपनीला गव्हर्मेण्ट टेलिफोन्स बोर्डाचे नावाने भाग नोंदावे लागतील. अशा रीतीने बॉम्बे टेलिफोन कंपनीकडे जे पैसे जमा होतील, ते ती एका स्वतंत्र बँक सात्यांत टाकील व ज्यांचे मागासाठी त्या रकमा जमा आहेत त्यांचेसाठी त्या रकमा राखून ठेवील. बॉम्बे टेलिफोन कंपनीच्या तीन चतुर्थांशापेक्षा अधिक भाग धारण करणाऱ्यांनी आपले भाग गव्हर्मेण्ट टेलिफोन्स बोर्डास वर्ग करण्यास संमति दिली आहे, परंतु १२७ भागीदारांस ती योजना पसंत नाही. त्यांचे भागांची सक्तीने वर्गावर्गी न होण्यासाठी त्यांनी कोर्टाकडे अर्ज केला.

भागांची ठरलेली किंमत अयोग्य आहे

प्रत्येक भागास ८९ रु. १५ आ. ही किंमत फार कमी आहे; ती १२४ रु. असली पाहिजे असे अर्जदारांचे म्हणणे होते. मुंबई हायकोर्टाने ह्या संबंधात सलीलप्रमाणे निवादा केला आहे:-

“ज्या वेळी कंपनीच्या भागीदारांना शेअरची किंमत कळविण्यांत आली, त्यावेळी भागीदारांकडे कंपनीच्या डायरेक्टरांचे एक पत्रक व मॅनेजिंग डायरेक्टर मि. पारकर ह्यांचे एक पत्र ही पाठविण्यांत आली. ह्या कागदपत्रांवरून भागीदारांनी त्यांस देऊ केलेली ८९ रु. १५ आ. ही किंमत योग्य होती किंवा नाही हे ठरवावयाचे होते. सरदीची किंमत त्या वेळच्या वराने केली पाहिजे म्हणजे मार्च, १९४१ मधील किंमत हिशेबांत घेतली पाहिजे. सरकारने कंपनीच्या मालमत्तेची केलेली किंमत गृहीत धरून बोर्डाने भागांची किंमत निश्चित केली, परंतु ज्यांचे आधारावर मालमत्तेची किंमत ठरविण्यांत आली, त्या गोष्टी आक्षेपाईत नाहीत ना? अर्जदारांनी अनेक मुद्यांवर तक्रारी मांडल्या

आहेत, परंतु त्यातील सर्वात महत्त्वाची तक्रार म्हणजे मालमत्तेची किंमत मार्च, १९४० ची धरण्यांत आली आहे ती मार्च, १९४१ ची असावयास हवी होती, ही होय. बोर्डाने किंमत ठरविताना योग्य गोष्टी लक्षांत घेतल्या नाहीत हे अर्जदारांनी कोर्टास पटवून दिले आहे. तथापि त्यामुळे भागीदारांचे नुकसान झाले नाही हे बोर्डाने दाखवून देणे त्यांचे कर्तव्य आहे. मार्च १९४० मधील किंमतीने मार्च, १९४१ मध्ये पूर्वीइतकीच मालमत्ता घेता येईल असे मानण्यास मुळीच जागा नाही. मार्च १९४० मध्ये मालमत्तेची किंमत ठरविताना कंपनीच्या जमिनी, इमारती, जमिनीसालून नेलेल्या तारा इत्यादींची योग्य ती किंमत धरलेली नाही व काही जुन्या जिनसांची किंमत तर अजिबात हिशेबांत घेतलेली नाही. गव्हर्मेण्ट बोर्डाने ह्यासंबंधांत काही प्रकाश पडेल अशी माहिती कोर्टास दिलेली नाही. ठरविलेली किंमत अयोग्य असल्याची व त्याकरिता लागणाऱ्या गोष्टी सिद्ध करण्याची जबाबदारी अर्जदारांवर आहे असे म्हणून ते स्वस्थ बसले आहे. केवळ कायद्याचे दृष्टीने पाहता ही भूमिका इष्ट नाही व कोर्टाचे कामाचे दृष्टीनेहि ती सहायकारक नाही. अर्जदारांचे भाग प्रत्येकी ८९ रु. १५ आ. देऊन सक्तीने वर्ग करून घेण्याचा गव्हर्मेण्ट टेलिफोन्स बोर्डास अधिकार नाही.”

बेळगांव बँक लिमिटेड

(वार्षिक सभा ३०-८-४२)

अहवालाचे वर्षी म्हणजे ३०-६-४२ अखेर वरील बँकेचे भाग भांडवल १२३ हजार रुपयांनी वाढून ते ८६,५३० रुपये झाले आहे. रिझर्व्ह, बँड डेट, डिबिहंड ई. फंड इत्यादींत मिळून १६३ हजार रुपये आहेत. बँकेकडील ठेवींचा आकडा ७३ लक्ष रुपये आहे, म्हणजे गेल्या वर्षी ठेवींत १ लक्ष, ५४ हजारांची भर पडली आहे. बँकेने २ लक्ष, ५ हजार रुपये रोस व इतर बँकांत ठेवले असून तिने १ लक्ष, १५ हजार रुपये सरकारी व तत्सम रोसे ह्यांत गुंतविले आहेत व ५ लक्ष, ४ हजार रुपयांची कर्जे दिलेली आहेत. ह्या कर्जापैकी ९६ हजारांची कॅश क्रेडिट्स आहेत. बँकेच्या संकेतधर, होसूर व गोकक ह्या तिन्ही शाखा फायद्यांत चालल्या आहेत. अहवालाचे साली बँकेने ५,८८४ रुपयांची बुडीत कर्जे सर्वांत टाकूनहि तिला ४,१४२ रुपये नफा झाला त्यांत डिबिहंड ई. फंडातील १,८७७ रुपये घालून त्यांतून करमाफ ६३% वराने डिबिहंड देण्यासाठी ४,९१८ रुपयांची तरतूद करावी, अशी डायरेक्टर बोर्डाची शिफारस आहे. रिझर्व्ह फंडांत ८५० रुपये व इन्व्हेस्टमेंट फंडांत २५० रुपये पडतील. बँकेची सर्वांगीण प्रगति होत आहे, असे अहवालावरून दिसून येते. तिचे सेवते भांडवल आतां सुमारे ८३ लक्ष रुपये झाले आहे. ३० जून अखेरचा ताळेबंद १५ महिन्यांचा आहे.

प्रोड्यूसर गॅसवर चालणारी वाहने

ग्रेट ब्रिटनमधील १,५०० वाहने आज प्रोड्यूसर गॅस प्लँटवर चालू आहेत. त्यांची संख्या लवकरच १० हजार होईल. गॅसवर चालविण्याच्या ५० हजार मोटारीबाबत योजना नुकतीच लॉर्डीचे सभेत मांडण्यांत आली. जर्मनीमध्ये प्रोड्यूसर गॅसवर चालणाऱ्या वाहनांची संख्या सुमारे २ लक्ष आहे. स्वीडनमध्ये गेल्या वर्षी ती ६० हजार होती.

सद्यात्रि विमा कं. लि., नाशिक

वरील कंपनीचे १९४१ अखेरचे मूल्यमापन कंपनीचे व्हॅल्यु-एशन करणारे अॅक्चुअरी, श्री. के. बालसुब्रह्मण्यम, ह्यांनी केले आहे. १९४१ साली कंपनीने १० लक्ष, २७ हजार रुपयांचे काम पुरे केले. १९४० सालातील कामाचा आकडा ६ लक्ष, २६ हजार रुपये होता. अॅक्चुअरीने मूल्यमापन करतांना १९ लक्ष, १ हजार रुपयांच्या पॉलिसी लक्षांत घेतल्या, म्हणजे चालू कामाचा आकडा तेवढा होता. मूल्यमापनाचे मुदतीत (१४ मे, १९३६ ते ३१ डिसेंबर, १९४१) कंपनीला पहिल्या वर्षाच्या हप्त्यांचे १ लक्ष, ४३ हजार रुपये व रिन्युअल हप्त्यांचे ९८३ हजार रुपये मिळाले. मूल्यमापनाचे तारखेस कंपनीचा निवळ लाइफ फंड ७५,६४५ रुपये होता व तिचे विमा-पत्रकांचे देणे ७५,१२२ रुपये भरले. म्हणजे ५२३ रुपयांचा वाढावा राहिला. मूल्यमापन करतांना ४% व्याजाचा दर गृहीत धरण्यांत आला, परंतु पडलेला दर ४.८१% आहे. गृहीत दरापेक्षा अधिक दराने व्याज पडल्यास कंपनीची स्थिति ज्यास्त सुधारून पुढील मूल्यमापनास त्याचा फायदा मिळेल. १९४१ साली कंपनीने कमिशन न देता बरेच काम मिळविले व स्वर्चातहि पुष्कळ काटकसर केली, त्यामुळे स्वर्चाचे प्रमाण अल्प पडले आहे. त्यापूर्वीच्या वर्षांचे स्वर्चाचे जरा भारी प्रमाण व १९४१ मधील अल्पप्रमाण ह्या दोहोंसहि विशेष महत्त्व न देता, अॅक्चुअरीने रिन्युअल प्रीमिअमच्या १८% इतके स्वर्चाचे प्रमाण गृहीत धरले आहे व त्यापेक्षाहि स्वर्च कमी येऊन पुढे आणखी वाढावा उरण्यास त्याचा फायदा मिळेल, अशी त्यांनी आशा व्यक्त केली आहे. "सध्याची आर्थिक परिस्थिति, विमा कंपन्यांमधील घातुक व स्वर्च वाढवणारी स्पर्धा, सरकारी रोख्यांत पैसे गुंतविण्यासंबंधी व रिझर्व्ह बँकेकडे डिपॉझिट ठेवण्यासंबंधी कायद्याचे निर्बंध, इत्यादि लक्षांत घेता चांगल्या चाललेल्या नव्या कंपनीसहि कठीण चाचणीच्या मूल्यमापनांत वाढवा दाखविणे अशक्यप्राय आहे." ह्या दृष्टीने पहाता, सद्यात्रि विमा कंपनीच्या मूल्यमापनांतील दिसून येणारा वाढावा अभि-नंदनीय समजला पाहिजे. कंपनीच्या येत्या मूल्यमापनांत पुष्कळ अधिक वाढावा उरेल. ह्या अपेक्षेने दरहजारी दरसाल ७ रु. ८ आ. ह्या दराने इंटेरिम बोनस देण्यांत यावे, असे अॅक्चुअरीने सुचविले आहे, व ही सूचना कंपनीने मान्य केली आहे. इंटेरिम बोनसचा खुलासा आमचे मागील अंकांत स्पष्ट करून सांगितलेलाच आहे. कंपनीने पहिल्याच मूल्यमापनांत मिळविलेल्या यशाबद्दल ती अभिनंदनास पात्र आहे.

साखर असून ती विकली नाही

महादेव महाद्व नांवाच्या किरकोळीने विक्री करणाऱ्या मुंबईतील एका व्यापाऱ्यावर त्याचे जवळ साखर शिष्टक असूनहि त्याने ती विकली नाही, ह्या मुद्यावर भारत संरक्षण कायद्यासाठी नियमानुसार सटला भरण्यांत आला. तेव्हा त्यास प्रेसिडेन्सी मॅजिस्ट्रेटने एक महिना सक्तमजुरीची शिक्षा दिली. त्याने हाय-कोर्टाकडे अपील केले. आपल्या नेहमीच्या गिन्हाइकास साखर देता यावी, ह्यासाठी एकाद्या गिन्हाइकास एक आण्याचे वर साखर दिली नाही, एवढ्याने व्यापाऱ्यावर गुन्हा शाबीत होत नाही, असे हायकोर्टाचे मत पडले व व्यापाऱ्यास झालेली शिक्षा रद्द करण्यांत आली.

अर्थशास्त्र

लेसका—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे
 पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
 या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले आहे.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेशूटकरिता
 लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
 भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
 रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
 दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
 श्रीरामबाग,
 बसवनगुडी, बंगलोर.

नारायण गोविंद नाईक,
 (माजी अध्यक्ष, म्हेर चेंबर ऑफ
 कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बोम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
 टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझिअमच्या
 व्यापार-संबंधन-गृहान पहा.

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधे

दुर्मिळ व महाग झाली

पण

भिण्याचे कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्याने
 तयार केलेली

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजिवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅण्डर्ड व लोकप्रिय औषधे सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरून लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
 शेअर्स व औषधे मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य इकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी
असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ चारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सानारा („ सानारा)	१९ विरमगांव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	२० धुळे („ प. सामदेश)
४ कऱ्हाड („ „)	२१ दोंडाईचे („ „)
५ तासगांव („ „)	२२ शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२३ शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२४ नंदुरबार („ „)
८ कोरेगांव („ „)	२५ साक्री („ „)
९ वाई („ „)	२६ शिंदखेडे („ „)
१० अहमदनगर („ अहमदनगर)	२७ तळोदे („ „)
११ शेवगांव („ „)	२८ मालेगांव („ नाशिक)
१२ कोपरगांव („ „)	२९ सटाणा („ „)
१३ बेलापूर („ „)	३० कळवण („ „)
१४ राहुरी („ „)	३१ लासलगांव („ „)
१५ भिवंडी („ ठाणे)	३२ नांदगांव („ „)
१६ पालघर („ „)	३३ दोहद („ पंचमहाल)
१७ कल्याण („ „)	३४ कालील („ „)

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेविंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हंडीचा
व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर् शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.